PAPER - 6

MT

Seat No. | | | | | | | |

2017 1200

MT - SANSKRIT COMPOSITE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - II
PAPER - VI

Time : 2 Hours **(Pages 6)** **Marks : 40**

प्रथमः विभागः - गद्यम् ।

प्र.१ अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

१. अवबोधनम् । (केऽपि द्वे कृती कुरुत ।)

(i) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १
ग्राहकन्यायालयं गन्तुं ग्राहकस्य अधिकारः यतः .... ।
(सः विक्रेयवस्तुविषये असन्तुष्टः/सः विक्रेतारं प्रति क्रोधी)

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत । शाकविक्रेतुः समीपे किं नास्ति ? १

(iii) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । १
पाषाणखण्डस्य उपयोगः विधियुक्तः ।

माता	- अम्ब, नैष सम्यक् तोलयति । तोलनार्थं सम्यक् परिमाणमपि न योजयति । परिमाणस्थाने पाषाणखण्डं योजयति ।
माता	- मधुरे, सत्यं वदसि । नावलोकितं मया । किं रे, तव समीपे ISI चिह्नाङ्कितानि परिमाणानि न सन्ति ? परिमाणानां स्थाने पाषाणखण्डानामुपयोजनं न विधियुक्तम् । तुलायाः दण्डोऽपि त्रुटितः । अतः वस्तूनां तोलनमपि सम्यग् न भवति । जानासि किम् ? यदि ग्राहकमञ्चमभिगच्छामि तर्हि शाकविक्रय - अनुज्ञापत्रादपि त्वं वञ्चितो भवसि ।
मधुरा	- कः एष मञ्चः ? रङ्गमञ्चः श्रुतः मया, न तु ग्राहकमञ्चः ।
माता	- ग्राहकहिताय ग्राहकसुखाय च चतुःसप्तनवैकतमे (१९७४) संवत्सरे स्थापिता एषा संस्था । 'ग्राहकपञ्चायत' 'ग्राहकमञ्च' वा इति नाम्ना ज्ञायते । ग्राहकाणां ग्राहकैः ग्राहकार्थं निर्मितः एष मञ्चः ग्राहकहितायैव बद्धपरिकरो वर्तते ।
द्वितीयः शाकविक्रेता	- यदि ग्राहकः विक्रेयवस्तुविषये सन्तुष्टः न भवति तर्हि ग्राहकन्यायालयं गन्तुं तस्य अधिकारो भवति । अतः मम परिमाणानि गृहीत्वा शाकं सम्यक् तोलय।

२. स्वमतप्रकटनम् ।

यदि त्वं वस्तुविक्रेत्रा वञ्चितः भवसि तर्हि किं करोषि ? इति माध्यमभाषया लिखत । २

प्र.१ ब) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

१. अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)

(i) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

द्वितीयेन युवकेन रसायनं न निर्मितं यतः .... ।

(सः अज्ञानी आसीत् । / रुग्णसेवाकारणात् सः समयं न अलभत ।)

(ii) कः कं वदति । १

कथमिदानीम् अभाषमाणः तिष्ठसि ?

(iii) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । १

नागार्जुनः सुविख्यातः वैद्यः अस्ति ।

> आसीत् पुरा सुविख्यातो नागार्जुनो नाम रसायनशास्त्रज्ञः चिकित्सकश्च । तस्य सेवाव्रतिनः कीर्तिः देशविदेशेषु प्रसृता । एकदा राजानं गत्वा नागार्जुनः प्रार्थयामास, ''महाराज, कार्यबाहुल्याद् मत्कृते सहायकस्य आवश्यकता वर्तते ।'' एतच्छ्रुत्वा द्वितीये दिने एव तं प्रति महाराजः द्वौ युवानौ प्रेषितवान् । तौ परीक्षितुं नागार्जुनः उभाभ्यामपि एकैकं वस्तु दत्त्वा अवदत्, ''इदं गृहीत्वा स्वगृहं गच्छतम् । श्वः तस्मात् किमपि रसायनम् औषधं वा निर्मीय आनयतमिति ।'' अथ अपरेद्युः उभौ तौ नागार्जुनं प्रति आगतवन्तौ । तदा तयोरेकः उक्तवान्, ''महाशय, अहं रसायनं कृत्वा आनीतवान् । पश्यतु भवानिति ।'' द्वितीयं शान्तचेतसं दृष्ट्वा नागार्जुनेन पृष्टं, ''कथमिदानीम् अभाषमाणः तिष्ठसि ? किं त्वया नानीतं रसायनम् ?'' तदाकर्ण्य स मन्दस्वरेण अगदत्, ''आचार्य, ह्यः गच्छन्तौ पथि आवामेकं रुग्णमपश्याव । तस्यावस्थां वीक्ष्य तं झटिति रुग्णालयं नेयमिति मत्वा अहं तं नीतवान् । तस्य समीपे स्थित्वा सेवां कृतवान् । अतः समयाभावाद् रसायनं निर्मातुं नाशक्नवमिति ।''

२. पृथक्करणम् । २

द्वितीययुवकस्य कार्याणि ।

[ ] → [ ] → [ ] → [ ]

(रुग्णालयं नीतवान्, रुग्णमपश्यत्, रसायनं न निर्मितवान्, रुग्णसेवां कृतवान्)

प्र.१ क) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

१. शब्दज्ञानम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)

(i) समूहेतरपदं लिखत । १

१) विश्वम्, भुवनम्, जगत्, संवत्सरम् ।

२) प्रयासः, वर्षम्, प्रयत्नः, यत्नः ।

(ii) गद्यांशात् द्वे विशेष्ये चित्वा लिखत ।

सुवर्णम् → [ ], [ ]

(iii) गद्यांशे आगते द्वे धातुसाधित-अव्यये चित्वा लिखत । १

स्वातन्त्र्यपूर्वकालादेव क्रीडामेतां वैश्विकस्तरं नेतुं प्रथमप्रयासः कृतः महाराष्ट्रेणैव । शून्यपञ्चनवैकतमे - (१९५०) ख्रिस्ताब्दे अखिल-भारतीय-कबड्डी-सङ्घटनायाः स्थापना समजायत । भारतीय ऑलिम्पिक-क्रीडासमित्या अष्टपञ्चनवैक (१९५८) तमे ख्रिस्तवर्षे एषः क्रीडाप्रकारः ऑलिम्पिक वैश्विक - क्रीडास्पर्धासु निवेशितः । शून्यनवनवैक (१९९०) तमे संवत्सरे बीजिङ्गनगरे आयोजितायाम् ऑलिम्पिक-स्पर्धायां चीनदेशेनापि एषा क्रीडा स्वीकृता । तदनन्तरं कबड्डीक्रीडायाः सुवर्णयुगमेवावतरितम् । बीजिङ्गनगरे समायोजितायाम् ऑलिम्पिकस्पर्धायां भारतदेशेन सुवर्णपदकं विजितम्, कबड्डीक्रीडायामेव । अनेन सुवर्णपदकेन आशियाई - स्पर्धायाः कबड्डीक्रीडायां सातत्येन त्रिवारं सुवर्णपदकं प्राप्य विश्वविक्रमः प्रस्थापितो भारतदेशेन । अधुना भारतदेशे तथैव जपान-पाकिस्तानादिषु आशियादेशेषु एषा क्रीडा क्रीड्यते, एवमेषा लोकप्रियापि सञ्जाता ।

२. **पृथक्करणम् ।**

क्रमसंयोजनं कुरुत । २

(i) 'कबड्डी' इति क्रीडाप्रकारः ऑलिम्पिक-वैश्विकक्रीडास्पर्धासु निवेशितः ।

(ii) अखिल-भारतीय-कबड्डीसङ्घटनायाः स्थापना सञ्जाता ।

(iii) कबड्डीक्रीडायाः सुवर्णकालः प्रारभत ।

(iv) चीनदेशः कबड्डीक्रीडा ऑलिम्पिकस्पर्धायां स्वीकृतवान् ।

द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

प्र.२ अ) पद्यांशौ पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।

कुम्भकारस्त्वं मृत्तिका अहं मूर्तिकारस्त्वं पाषाणोऽहम् ।
तव हस्ताभ्यां मम निर्माणं कदापि मा भूत् ते विस्मरणम् ॥१॥
माऽस्तु धनं मौक्तिकं काञ्चनम् अस्तु अविरतं तव प्रसादनम् ।
त्वत्स्पर्शान्मे भवतु सुवर्णं गुरुचरणाभ्यां सदा वन्दनम् ॥२॥

१. **शब्दज्ञानम् ।** १

(i) सुवर्णम् शब्दस्य कृते श्लोके आगतः पर्यायशब्दः अस्ति .... ।

(ii) विध्वंसः तथा विनाशः शब्दस्य कृते श्लोके आगतः विलोमशब्दः अस्ति .... ।

२. **पृथक्करणम् । (स्तम्भपूरणं कुरुत ।)** २

शिष्यः	गुरुः

(कुम्भकारः, मृत्तिका, मूर्तिकारः, पाषाणः)

प्र.२ ब) पद्यांशौ पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।

कालज्ञः समयज्ञश्च सदा वश्यश्च नोद्धतः।
अनुलोमस्तथास्तब्धस्तेन नाभ्येति वेतसः ।।१।।
एवमेव यदा विद्वान् मन्यतेऽतिबलं रिपुम् ।
संश्रयेद् वैतसीं वृत्तिमेतत् प्रज्ञानलक्षणम् ।।२।।

१. अवबोधनम् ।

पूर्णवाक्येन उत्तरत । १

कीदृशः वेतसः न अभ्येति ?

२. तात्पर्यलेखनम् / स्पष्टीकरणम् । २

वैतसीवृत्तिविषये माध्यमभाषया लिखत ।

प्र.२ क) स्मरणम् ।

श्लोकपूर्तिं कुरुत । (केवलं १ श्लोकः लेखनीयः ।) २

(i) साम्नैव .... पटोलेन ।।

(ii) शस्त्रैर्हता० .... हन्ति ।।

प्र.२ ड) श्लोकांशान् मेलयत । २

(i)	पञ्चैते गृहिणा पोष्या	जननी जनकस्तथा ।
(ii)	शनैः शनैश्च भोक्तव्यं	हेलया न कदाचन ।
(iii)	अतिथिर्बालकः पत्नी	इतरे च स्वशक्तितः ।
(iv)	रसायनमिव प्राज्ञैः	नद्यस्तत्र न वेतसम् ।

तृतीयः विभागः - व्याकरणम् ।

प्र.३ यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।) २

अ) नाम/सर्वनामपदानां पृथक्करणम् । (केऽपि ४ पर्यायाः लेखनीयाः ।)

	पञ्चमी एकवचनम्	सप्तमी बहुवचनम्	प्रथमा एकवचनम्
नाम			
सर्वनाम			

(अस्मासु, निवासी, भवत्याः, कार्यालयेषु, सर्वम्, वस्तुनः)

आ) क्रियापदानां पृथक्करणम् । (केऽपि ४ पर्यायाः लेखनीयाः ।) २

द्वितीयः भविष्यकालः	परोक्षः भूतकालः	प्रथमः भूतकालः	वर्तमानकालः	आज्ञार्थः	विध्यर्थः

(उद्भवेत्, भविष्यन्ति, विराजते, आप्नोतु, जगाम, आसीत्)

इ) समासाः । कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (केऽपि ४ पर्यायाः लेखनीयाः ।) २

	समस्तपदम्	विग्रहः	नाम
(i)	अश्वाधिरूढा	अश्वम् अधिरूढा ।	....
(ii)	अहर्निशम्	.... ।	समाहार द्वन्द्व समास
(iii)	न्यायप्रासादः	.... ।	चतुर्थी तत्पुरुष समास
(iv)	सुमार्गः	शोभनः मार्गः ।	....
(v)	निर्गुणः	निर्गताः गुणाः यस्मात् सः ।	....
(vi)	काशीनगरम्	.... ।	कर्मधारय समास

ई) उपपदविभक्तिः । २

उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । (केऽपि ४ पर्यायाः लेखनीयाः ।)

(i) एष क्रीडाप्रकारः .... कृतेऽपि प्रचलितोऽस्ति । (महिलानाम् / महिलासु / महिला)

(ii) आर्यचाणक्यः .... दूरं एकस्मिन् उटजे न्यवसत् । (नगरम् / नगरस्य / नगरात्)

(iii) मधुरा माता च .... गच्छतः । (आपणम् / आपणे / आपणात्)

(iv) .... समीपे शाला अस्ति (उद्यानम् / उद्यानस्य / उद्यानात्)

(v) अलं .... । (चिन्ता / चिन्ताम् / चिन्तया)

(vi) सैनिकाः देशं .... रक्षन्ति । (शत्रुभिः / शत्रुभ्यः / शत्रूणाम्)

उ) सन्धिं / सन्धिविग्रहं कुरुत । (केऽपि ४ पर्यायाः लेखनीयाः ।) २

(i) .... + ईशः = वागीशः ।

(ii) तनुः + ... = तनुरग्रभागः ।

(iii) एतत् + ... = एतच्छ्रुत्वा ।

(iv) भूत्वा + एव = ... ।

(v) .... + अद्य = अप्यद्य ।

(vi) असौ + ... = असावनुचितः ।

ऊ) सङ्ख्यावाचकविशेषणानि । रिक्तस्थानपूर्तिः । (केऽपि ४ पर्यायाः लेखनीयाः ।) २

(i) श्रावणमासे .... तिथौ कृष्णजन्म भवति । (8th)

(ii) सप्ताहस्य .... अहं मन्दिरं गच्छामि । (thrice)

(iii) शाकुन्तलस्य .... अङ्कः अतीव सुन्दरः अस्ति । (4th)

(iv) सङ्गीते .... स्वराः भवन्ति । (7)

(v) नवरात्रं नाम .... रात्रीणां समाहारः । (9)

(vi) मया .... अपि विदेशयात्रा न कृता । (once)

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।

प्र.४ अधोनिर्दिष्टे कृती कुरुत ।

अ) वाक्यनिर्माणम् । ४

कोष्ठकतः शब्दान् चित्वा अर्थसङ्गतानि ४ वाक्यानि लिखत ।

सर्वे	जले	गायन्ति
मत्स्याः	छात्रेषु	दृश्यन्ते
सिंहाः	गीतं	स्निह्यति
अध्यापकः	वने	तरन्ति

आ) परिच्छेदपूर्तिः । ४

मञ्जूषातः उचितान् शब्दान् चित्वा ४ रिक्तस्थानानि पूरयित्वा परिच्छेदं पुनर्लिखत ।

अहमेको छात्रोऽस्मि। मम अभिधानं प्रहर्षोऽस्ति। अहं दिल्लीनगरस्य .... प्रतिष्ठिते विद्यालये दशम्यां कक्षायां पठामि । अहं स्वगृहात् प्रातरेव सप्तवादने विद्यालयस्य .... पठितुं गच्छामि । विद्यालयस्य परिश्रमिणः .... मां श्रद्धया पाठयन्ति । छात्राः समयानुसारं स्वकल्याणार्थं .... प्राप्नुवन्ति, स्वजीवने च सफलाः भवन्ति ।

(मार्गदर्शनम्, एकस्मिन्, शिक्षकाः, वाहनेन)

Best of Luck